

อัตลักษณ์แห่งภูกามยาว : รูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญา*

Identity of Phukhamyao : Image Beliefs and Wisdom

เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์**

Premvit Vivattanaseth

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์แห่งภูกามยาว (จังหวัดพะเยา) และวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของอัตลักษณ์แห่งภูกามยาวจากความสัมพันธ์ระหว่างรูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งภูกามยาว โดยอัตลักษณ์แห่งภูกามยาวดังกล่าวได้รับการคัดสรรจากการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ของผู้นำชุมชนและชาวบ้านทุกอำเภอของจังหวัดพะเยา จากนั้นได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลอัตลักษณ์แห่งภูกามยาวด้วยวิธีการทางคติชนวิทยา แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์แห่งภูกามยาวที่ได้รับการคัดสรรจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านแต่ละอำเภอของจังหวัดพะเยาแบ่งออกเป็น 6 ประเภทคือ ศาสนสถาน ทรัพยากรธรรมชาติ พระพุทธรูป ผลผลิตของกลุ่มชน โบราณสถาน และวีรบุรุษ โดยรูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งภูกามยาวแต่ละสิ่งในทุกประเภทจะมีส่วนสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันตามบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ อันได้แก่ สร้างความรู้ความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนหรือชาติพันธุ์ เป็นภาพลักษณ์แห่งความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชน เป็นที่พึ่งทางใจและเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมคนในชุมชน เป็นเครื่องมือในการแสดงตัวตนและความเป็นเจ้าของพื้นที่ และเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยว อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์แห่งภูกามยาว บทบาท หน้าที่

* บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ซึ่งองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานที่เกี่ยวข้อง

The objectives of this research article was to publish academic work in which other organizations and institutes, especially, tourism and culture institutes are able to apply and implement in related work.

** รองศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา อำเภอเมืองฯ พะเยา

Associate professor, School of Liberal Arts, University of Phayao, Amphoe Mueang Phayao, Phayao.

Abstract

The study aimed to investigate the identity of Phukhamyao (Phayao Province) and to analyze the meaning of roles and functions of those identities relating to three terms; Image, Belief and Wisdom. Data collection was done by focus group discussion of the community leaders and house villagers in Phayao. Folklore methodology was implemented in analyzing the collected data.

The results revealed that the identity of Phukhamyao could be classified into 6 elements. They are 1) religious places 2) natural resources 3) Buddha images 4) local products 5) historical sites and 6) heroes. Each element consisted of the three icons; image, belief and wisdom that supported the meanings of these six identities in creating dignity for their community, in indicating the cultural and art development, in functioning as the community center and spirit refuge for people as well as the ideal to take control the community, in presenting unique identity of the community and in enhancing local economic by tourism in the area.

Keywords: Identity of Phukhamyao, role, function

บทนำ

“ภูกามยาว” เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 1638 นับจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า 900 ปี ตลอดระยะเวลาดังกล่าว สภาพของเมืองภูกามยาวเคยเป็นทั้งเมืองที่เรืองอำนาจ มีความเจริญสูงสุดในดินแดนล้านนาไทยและมีสภาพตกต่ำที่สุดจนกลายเป็นเมืองร้าง ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 1801 (จุลศักราช 620) พญางำเมืองเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่เพียบพร้อมด้วยบุญญาภิหาร สามารถบังคับประชาราษฎร์ได้อย่างมหัศจรรย์ จนมีการกล่าวกันว่า “พ่อขุนเสด็จไปทางใด ฝนก็ตกห่า แดดก็บ้อร้อน ใครจะให้แดดบด ก็บดทันที จะให้แดดออก ก็ออกทันที” ด้วยเหตุนี้จึงทรงได้รับพระราชทานว่า “งำเมือง” ซึ่งหมายความว่า สามารถครอบงำอากาศทั้งเมืองให้เป็นไปตามนั้นได้ นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงเป็นกษัตริย์ที่มีความเฉลียวฉลาด สุขุม และมีพระปรีชาสามารถในด้านการปกครอง ทรงเน้นความสงบสุขและสันติ ไม่ปรารถนาจะทำศึกสงครามกับผู้ใด ในขณะที่เดียวกันพระองค์ก็ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับหัวเมืองเอกฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ทั้งหลาย (สมัย สุทธิธรรม, 2541 : 18) ทำให้เมืองภูกามยาวรายล้อมด้วยมิตรภาพแห่งมิตรประเทศ บ้านเมืองจึงสงบสุข ปราศจากอริราชศัตรู ไพร่ฟ้าดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข ส่งผลถึงความเจริญในด้านต่าง ๆ ของเมืองภูกามยาว แต่หลังจากสิ้นรัชสมัยของพญางำเมือง ในช่วงที่ท้าวคำลือครองเมืองภูกามยาว เมืองภูกามยาวได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ทำให้เมืองภูกามยาวขาดอิสรภาพในการปกครอง ผู้ที่ครองเมืองภูกามยาวล้วนถูกส่งมาจากเมืองเชียงใหม่ トラบจนปี พ.ศ. 2101 เมืองเชียงใหม่และหัวเมืองทั้งหลายได้ตกอยู่

ภายในการปกครองของพม่า และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พม่าได้ยกกองทัพใหญ่เข้ามาตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้แก่ เมืองฝาง เชียงราย เชียงแสน และกุ๋มยาว ทำให้ราษฎรส่วนใหญ่ของเมืองกุ๋มยาวอพยพไปอยู่เมืองลำปาง เมืองกุ๋มยาวจึงกลายเป็นเมืองร้างเป็นเวลาถึง 56 ปี (สุรพล คำรืห์กุล, 2542 : 67) นับเป็นช่วงเวลาแห่งการเสื่อมถอยของเมืองกุ๋มยาวอย่างเห็นได้ชัด แล้วเมืองกุ๋มยาวได้กลับมาฟื้นตัวอีกครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในคราวที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเมืองเชียงราย เมืองพะเยา (เดิมคือกุ๋มยาว มักเรียกสั้น ๆ ว่า “กุ๋มยาว” ต่อมามีการกร่อนเสียงเป็น “พวยว” และกลายเป็น “พะเยา” ในที่สุด) และเมืองจางขึ้นใหม่ในปีพ.ศ. 2486 และได้มีการพัฒนาในด้านการปกครองและด้านต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะพัฒนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งเพื่อให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์เพื่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพะเยาที่ว่า “พะเยาเมืองน่าอยู่ ประชาชนมีรายได้พอเพียงกับรายจ่ายที่จำเป็น มีโอกาสพัฒนาตนเองให้อยู่ดีมีสุข ชุมชนเข้มแข็ง”

ด้วยความคงอยู่และความผันผวนทางการเมืองการปกครองของเมืองกุ๋มยาวตลอดระยะเวลาอันยาวนานกว่า 900 ปี ทำให้เมืองกุ๋มยาวเป็นแหล่งสั่งสมอารยธรรมในอดีตที่มีทั้งของเมืองกุ๋มยาวแต่ดั้งเดิมและได้รับการถ่ายทอดจากถิ่นอื่นจนกลายเป็นอารยธรรมของเมืองกุ๋มยาวในที่สุด ดังเช่นเมื่อครั้งที่เมืองกุ๋มยาวเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา พระเจ้าติโลกราชได้ส่งพระยาอุทิศฐิระ อดีตเจ้าเมืองสองแควมาปกครองเมืองกุ๋มยาว พระยาอุทิศฐิระได้นำรูปแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมสุโขทัยเข้ามา โดยเชื่อกันว่าพระพุทธรูปสลักหินทรายที่พบมากในจังหวัดพะเยาคงจะมีการสร้างในสมัยพระยาอุทิศฐิระ (สุรพล คำรืห์กุล, 2542 : 66) เช่นเดียวกับวัดป่าแดงหลวงดอนชัยที่พระยาอุทิศฐิระสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระแก่นจันทร์แดง (พระครูปริยัติกิตติคุณ, 2546 : 5) อันเป็นศิลปกรรมที่งดงามและล้ำค่าของเมืองกุ๋มยาว จนอาจกล่าวได้ว่า กุ๋มยาวเป็นเมืองประวัติศาสตร์แห่งอารยธรรมโบราณของอาณาจักรล้านนาไทย นอกจากนั้น ด้วยสภาพภูมิประเทศของเมืองกุ๋มยาวหรือจังหวัดพะเยาในปัจจุบันที่เป็นที่ราบกว้างใหญ่ รายล้อมด้วยเทือกเขาที่ทอดตัวเป็นแนวยาว และเพียบพร้อมด้วยแหล่งน้ำและป่าไม้ จึงทำให้กุ๋มยาวมีทัศนียภาพที่สวยงาม เหมาะที่จะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง หากแต่เมืองกุ๋มยาวหรือจังหวัดพะเยาเป็นเมืองขนาดเล็กและมีลักษณะเป็น “เมืองผ่าน” คือ เป็นเส้นทางการเดินทางสู่จังหวัดเชียงราย อันเป็นเมืองขนาดใหญ่ และเลยไปสู่ประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ทำให้จังหวัดพะเยาไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ทั้งที่จังหวัดพะเยาเป็นทั้งแหล่งรวมของอารยธรรมโบราณ ศิลปวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ต่าง ๆ และความงดงามทางธรรมชาติ อันเป็นเสมือนอัตลักษณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดพะเยา ทั้งนี้ นอกจากจะทำให้ชาวจังหวัดพะเยาได้มีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองแล้ว ยังเป็นการสนองตอบต่อภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยพะเยา ในอันที่จะแสวงหาค้นคว้า และเผยแพร่ความรู้ทางภูมิ-ประวัติศาสตร์ และคติชนวิทยาในพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ ตลอดจนสนองตอบต่อนโยบายการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยว อันเป็นนโยบายสำคัญของจังหวัดพะเยาและคณะรัฐมนตรีที่ได้กำหนดให้องค์กรที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติมาโดยตลอด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาอัตลักษณ์ของอำเภอต่าง ๆ ทั้ง 9 อำเภอของจังหวัดพะเยา
2. วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของอัตลักษณ์แห่งภูมิกายาวจากความสัมพันธ์ระหว่างรูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งภูมิกายาว

ขอบเขตของการวิจัย

1. อัตลักษณ์แห่งภูมิกายาวหรือจังหวัดพะเยาที่นำมาศึกษานั้น ได้มาจากการสัมภาษณ์และหรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของผู้นำชุมชนและชาวบ้านใน แต่ละอำเภอ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2558 - ธันวาคม 2559

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยทางคติชนวิทยา (Folklore) และชนชีพิตศึกษา (Folklife studies) ผสานกับวิธีวิจัยเชิงธรรมชาตินิยม (Naturalistic research) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเมืองภูมิกายาว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา เช่น ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ สิ่งที่น่าสนใจในจังหวัดพะเยา ฯลฯ จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีความรู้ (ทั้งที่เป็นนักวิชาการและผู้รู้ในพื้นที่)
3. เชิญผู้นำชุมชนแต่ละอำเภอเข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ระดมความคิดเพื่อหาสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอที่ผู้นำชุมชนนั้นมีบทบาททางสังคมอยู่ นอกจากนั้นยังได้สัมภาษณ์ชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งเพื่อให้มีส่วนร่วมในการเสนอสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอที่ชาวบ้านผู้นั้นมีภูมิสำเนาอยู่ด้วย
4. ปฏิบัติงานภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละอำเภอตามที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในข้อ 3 เสนอ โดยการสัมภาษณ์วิทยากรในพื้นที่ ซึ่งวิทยากรผู้ให้ข้อมูลดังกล่าว จะต้องเป็นผู้ที่มีภูมิสำเนา ณ แหล่งข้อมูลนั้นโดยกำเนิด กับทั้งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับอัตลักษณ์และหรือได้รับการยอมรับจากชาวบ้านว่าเป็นผู้มีความรู้เรื่องอัตลักษณ์นั้น ๆ เป็นอย่างดี
5. ศึกษาและตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ ความเชื่อ และภูมิปัญญาของสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละอำเภอในข้อ 4 จากเอกสารวิชาการ แล้วนำข้อมูลทั้ง 2 ประเภทคือ ข้อมูลมุขปาฐะจากวิทยากรในข้อ 4 และข้อมูลลายลักษณ์จากเอกสารวิชาการ มาทำการสังเคราะห์เพื่อให้เป็นข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์
6. วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของอัตลักษณ์แห่งภูมิกายาวจากความสัมพันธ์ระหว่างรูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งภูมิกายาว
7. สรุปและอภิปรายผล แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการจัดการสนทนากลุ่ม(Focus group discussion) ผู้นำชุมชนและชาวบ้านอำเภอต่าง ๆ กับทั้งสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านอำเภอต่าง ๆ เป็นรายบุคคลทั้ง 9 อำเภอเพื่อหาอัตลักษณ์แห่งภูมิภาคยาว พบว่า อัตลักษณ์แห่งภูมิภาคยาวทั้ง 9 อำเภอ มีทั้งหมด 25 สิ่ง คือ

อำเภอจุน ได้แก่ โบราณสถานเวียงลอม พระธาตุทุ่งสหัสหิน และข้าวกำพะเยา

อำเภอเชียงคำ ได้แก่ พระเจ้านั่งดิน วัดนันทาราม และวัฒนธรรมไทลื้อ

อำเภอเชียงม่วน ได้แก่ วัดท่าฟ้าใต้ ผังต้า และไดโนเสาร์เชียงม่วน

อำเภอดอกคำใต้ ได้แก่ พระธาตุจอมศีล พระธาตุจอมไคร้ และแม่น้ำร่องช้าง

อำเภอปง ได้แก่ พระธาตุดอยหยวก และวนอุทยานภูลังกา

อำเภอภูพานยาว ได้แก่ พระธาตุภูขวาง พระธาตุดอยจุก และพระธาตุปูปอ

อำเภอภูซาง ได้แก่ น้ำตกภูซาง

อำเภอแม่ใจ ได้แก่ พระเจ้าทองทิพย์ เจ้าหลวงคำแดง และหนองเล็งทราย

อำเภอเมืองพะเยา ได้แก่ พระเจ้าตนหลวงทุ่งเอี้ยง วัดติโลกอาราม พระธาตุจอมทอง และกว๊านพะเยา

ทั้งนี้ อัตลักษณ์แห่งภูมิภาคยาวดังกล่าวอาจจัดแบ่งประเภทตามรูปลักษณะที่ปรากฏ โดยเรียงลำดับตามจำนวนของแต่ละประเภทที่ได้รับการคัดสรรจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ 6 ประเภท คือ ศาสนสถาน ทรัพยากรธรรมชาติ พระพุทธรูป ผลิตผลของกลุ่มชน โบราณสถาน และวีรบุรุษ โดยอัตลักษณ์แห่งภูมิภาคยาวแต่ละประเภทนั้น หากวิเคราะห์ในเชิงความสัมพันธ์ของ รูปลักษณะ ความเชื่อ และภูมิปัญญา จะพบว่า บทบาทหน้าที่ของอัตลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นมีทั้งเหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. ศาสนสถาน เป็นสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยมีวัดหรือปูชนียสถานในวัดคือ พระเจดีย์ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “พระธาตุ” เป็นวัตถุสัญลักษณ์ พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดพะเยาที่นับถือศาสนาพุทธต่างเคารพนับถือพระเจดีย์หรือพระธาตุเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะพระเจดีย์หรือพระธาตุเป็นสถานที่บรรจุพระบรมอัฐิธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาสูงสุดของศาสนิกชน พระเจดีย์หรือพระธาตุแต่ละองค์ที่ปรากฏเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพะเยานั้นจะมี “ตำนาน” อันเป็นความเชื่อที่เล่าขานสืบต่อกันมา โดยตำนานส่วนใหญ่ได้แสดงให้เห็นบุญญาบารมี ตลอดจนอิทธิปาฏิหาริย์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นเหตุแห่งการสร้างพระเจดีย์หรือพระธาตุองค์ต่าง ๆ เนื้อหาของตำนานจะมีโครงเรื่องที่คล้ายคลึงกัน โดยเนื้อเรื่องจะกล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกพร้อมด้วยพระอรหันตสาวก 4 องค์ ประกอบด้วย พระโสณเถร พระอุตตรเถร พระรัตนเถร และพระอนนท กับพุทธบริวารอีกจำนวนหนึ่ง ไปยังเมืองต่าง ๆ รวมทั้งดินแดนภูมิภาคยาวเพื่อประกาศและเผยแผ่ศาสนาธรรม เมื่อพระพุทธรูปองค์หยดประทับ ณ สถานที่ใด พระพุทธรูปองค์จะประสบเหตุการณ์ทั้งดีและร้ายในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งพระพุทธรูปองค์ทรงชนะสภาพการณ์ที่เลวร้ายด้วยบุญญาบารมีและอิทธิปาฏิหาริย์มาโดยตลอด และในที่สุดพระพุทธรูปองค์จะทรงทำนายว่าพระพุทธศาสนาจะเจริญรุ่งเรือง ณ

สถานที่ที่พระพุทธรองค์ประทับอยู่นั้น แล้วประธานเส้นพระเกศาของพระพุทธรองค์ไว้เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชา พร้อมทั้งตรัสสั่งพุทธสาวกว่า เมื่อพระพุทธรองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ให้พุทธสาวกนำเอาพระอัฐิธาตุส่วนใดส่วนหนึ่งตามที่พระพุทธรองค์จะระบุมาบรรจุรวมไว้กับเส้นพระเกศาที่ได้ประธานไว้ จากนั้นพุทธสาวกได้นำเส้นพระเกศาไปเก็บรักษาไว้ในถ้ำและมีการรักษาความปลอดภัยจากเหล่าเทพดาอย่างรัดกุม ซึ่งในเวลาต่อมาได้มีการสร้างพระเจดีย์หรือพระธาตุในบริเวณที่ประดิษฐานเส้นพระเกศานั้น บริเวณที่ตั้งพระเจดีย์หรือพระธาตุและบริเวณโดยรอบจึงเป็นเสมือนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างขึ้นจากความเชื่อผ่านตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ แล้วชนรุ่นหลังได้เพิ่มเติมความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์หรือพระธาตุด้วยเรื่องเล่าที่กล่าวถึงปรากฏการณ์ในค่ำคืนวันพระที่ชาวบ้านเห็นดวงแก้วที่มีลักษณะเป็นลูกไฟกลมขนาดพอประมาณลอยออกมาจากพระเจดีย์หรือพระธาตุบางองค์ ในขณะที่พระเจดีย์หรือพระธาตุบางองค์มีชาวบ้านเห็นแสงฉัพพรรณรังสีส่องเป็นประกายออกมาจากองค์พระเจดีย์หรือพระธาตุ นอกจากนั้น ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจดีย์หรือพระธาตุยังได้ต่อยอดในความเชื่อของชาวบ้านที่เป็นคำร่ำลือว่าหากประสงค์จะสมปรารถนาในเรื่องใด ก็ให้ไปบูชาหรือบนบานศาลกล่าวต่อองค์พระเจดีย์หรือพระธาตุองค์นั้นองค์นี้ แล้วจะสมปรารถนา สิ่งดังกล่าวล้วนเป็นความเชื่อที่สร้างความเชื่อมั่นและความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระเจดีย์หรือพระธาตุได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม จากตำนานพระธาตุบางองค์ที่เล่าสืบต่อกันมา แม้ว่าจะไม่มีกรกล่าวถึงการบรรจุเส้นพระเกศาหรือพระอัฐิธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระเจดีย์หรือพระธาตุ แต่ตำนานของพระธาตุที่มีลักษณะดังกล่าวนั้นก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธรองค์ ซึ่งได้แก่ พระธาตุหงส์หินที่อำเภอจุน โดยตำนานพระธาตุหงส์หินได้กล่าวถึงพระเจ้าหงส์หิน (พระโพธิสัตว์องค์หนึ่งในพระพุทธศาสนาก่อนที่จะมากำเนิดเป็นพระพุทธเจ้า) ได้แสดงความกตัญญูทเวทต่อผู้มีพระคุณ อันเป็นคุณธรรมที่น่ายกย่อง นับเป็นการสร้างสมบุญบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตชาติที่พุทธศาสนิกชนควรจะได้รับรู้ ร่วมอนุโมทนาบุญ และยึดเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตน พระธาตุหงส์หินจึงเป็นเสมือนอนุสรณ์สถานอันศักดิ์สิทธิ์ที่นอกจากจะเป็นการบันทึกเรื่องราวของพระโพธิสัตว์องค์หนึ่งแล้ว ยังเป็นสิ่งเตือนใจให้ชนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงคุณธรรมอันเป็นแบบอย่างที่ควรนำไปปฏิบัติด้วย นอกจากนี้ ยังมีพระธาตุอีก 2 องค์คือ พระธาตุตอยจุกและพระธาตุปูปอที่อำเภอภูพานยาว ตามตำนานมิได้กล่าวถึงการได้รับประธานเส้นพระเกศาจากพระพุทธรองค์แต่อย่างใด หากในตำนานกล่าวเพียงว่าพระพุทธรองค์ได้เสด็จมายังสถานที่แห่งนี้แล้วทรงทำนายว่าจะมีผู้มีบุญมาสร้างพระเจดีย์หรือพระธาตุเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา แต่ถึงกระนั้น ก็อาจกล่าวได้ว่า บริเวณที่ตั้งของพระธาตุทั้ง 2 องค์เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จผ่านและประทับอยู่ในช่วงเวลาหนึ่งเช่นเดียวกับพระธาตุองค์อื่นและพระพุทธรองค์ยังได้หยั่งรู้ด้วยญาณว่าจะมีการสร้างพระเจดีย์ ณ ที่แห่งนี้เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวพระพุทธศาสนาอีกด้วย

จากรูปลักษณะที่สง่างามและน่าเกรงขามของพระเจดีย์หรือพระธาตุแต่ละองค์ ผนวกกับตำนานอันเป็นความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมาโดยแสดงถึงเรื่องราวของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จจาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ ในดินแดนภูพานยาวและเป็นที่มาของพระธาตุองค์ต่าง ๆ ได้สร้างความเลื่อมใส ศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่เป็นอย่างมาก ยังผลให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนหลายประการ อันได้แก่

1. เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเชื่อมโยงกัน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ส่งผลให้คนในชุมชนมีความรักและผูกพันกัน ดังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ในกรณีของคนในพื้นที่ร่วมแรงร่วมใจกันจัดงานสงกรานต์น้ำพระธาตุ ซึ่งเป็นงานประจำปีที่ยิ่งใหญ่ของชุมชนที่พระธาตุนั้น ๆ ตั้งอยู่

2. ด้วยความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์พระธาตุ พระธาตุจึงเป็นเสมือนที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนทั้งในยามปกติและในยามที่ชีวิตประสบปัญหา โดยในยามปกติ ผู้คนจะไปกราบไหว้สักการบูชาพระธาตุเพื่อความเป็นสิริมงคล แต่ในยามที่ชีวิตประสบปัญหา ก็จะเข้าไปบนบานศาลกล่าวเพื่อให้สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา พระธาตุจึงเป็นสิ่งดึงดูดให้พุทธศาสนิกชนมีความใกล้ชิดและ “เข้าถึง” ศาสนา ทั้งทางตรงและทางอ้อมมากยิ่งขึ้น

3. เป็นการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในลักษณะของการท่องเที่ยวเพื่อทำบุญ หรือ “ทัวร์บุญ” เมื่อคนต่างถิ่นได้ทราบถึงความงามในรูปลักษณ์และความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในตำนานของพระธาตุแต่ละองค์แล้ว ก็จะเดินทางมาสักการบูชา ซึ่งนอกจากจะทำให้ระบบเศรษฐกิจภายในชุมชนเกิดการขยายตัวและมีการไหลเวียนแล้ว ยังทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการคมนาคม สาธารณูปโภค สถานบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนสถาน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

4. การที่พุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปได้รับรู้ตำนานถึงความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถานต่าง ๆ อันเป็นอาณาบริเวณที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จผ่านหรือประทับ อีกทั้งยังมีธาตุของพระพุทธองค์ประดิษฐานอยู่ ยังผลให้บุคคลต่าง ๆ ไม่กล้าที่จะบุกรุกหรือรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่ของศาสนสถาน ซึ่งจะทำให้พื้นที่ทางศาสนายังคงอยู่ อันเป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวต่อไป

สำหรับศาสนสถานอีกจำนวนหนึ่งคือ วัดนันทาราม อำเภอเชียงคำ และวัดท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน ตำนานของวัดทั้ง 2 วัดนี้ได้กล่าวถึงเรื่องราวของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดังเช่นศาสนสถานแห่งอื่น หากแต่ความโดดเด่นของวัดทั้ง 2 วัดนี้ อยู่ตรงที่เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยมี “คนพลัดถิ่น” อันเป็นชนกลุ่มน้อยในพื้นที่ เป็นกำลังสำคัญในการจัดสร้าง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อของกลุ่มชนปรากฏอยู่ในวัดแต่ละวัด กล่าวคือ วัดนันทารามเป็นวัดที่ชาวพม่ามีส่วนสำคัญในการจัดสร้าง โดยสร้างขึ้นในบริเวณที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากแต่เดิมบริเวณวัดเป็นที่รกร้างเปล่า มีเพียงต้นโพธิ์ต้นใหญ่ขึ้นอยู่ ในบางคืนจะมีแสงไฟสว่างขึ้นในบริเวณดังกล่าว ชาวบ้านทั้งหลายจึงเห็นว่าบริเวณดังกล่าวเป็นสถานที่ที่เหมาะสมจะเป็นที่ตั้งของศาสนสถาน และในเวลาต่อมาก็ได้มีการจัดสร้างวัดขึ้นในบริเวณนั้น โดยภายในวัดมีวิหารทรงศิลปะแบบพม่าและได้มีการอัญเชิญพระพุทธรูปจากวัดร้างในชุมชนไทใหญ่มาเป็นพระประธานของวัด โดยพระพุทธรูปดังกล่าวเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยทรงเครื่องแบบไทใหญ่ นอกจากนั้น พระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารล้วนเป็นพุทธศิลป์แบบพม่าหรือไทใหญ่ อันเป็นชาติพันธุ์ของบุคคลผู้จัดสร้าง ส่วนวัดท่าฟ้าใต้ เป็นวัดเก่าแก่ของอำเภอเชียงม่วน โดยผู้นำชาวไทลื้อสร้างขึ้นตามแนวคิดและสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของไทลื้ออย่างสมบูรณ์ทั้งรูปลักษณ์และความเชื่อ อาทิ รูปทรงของวิหารและหลังคาที่ลาดชันมาครอบตัวอาคาร หน้าบันของวิหารประดับด้วยกระจก ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยสะท้อนความชั่วร้ายให้ห่างไกลออกไป ตลอดจนยังมีตุ๊กตากลากสีประดับไว้ในวิหารเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา โดยชาวไทลื้อเชื่อว่า ตุ๊กตากลากสีเป็นสัญลักษณ์ของความเป็น

สิริมงคลและเป็นสื่อนำวิญญานผู้ล่วงลับให้ขึ้นสู่สวรรค์ ฯลฯ บรรยากาศในวัดท่าฟ้าใต้จึงเป็นการจำลองสภาพแวดล้อมในเมืองพง เมืองลำ แคว้นสิบสองปันนามาได้อย่างใกล้เคียง

จากรูปลักษณะและความเชื่อเกี่ยวกับวัดทั้ง 2 วัด จะเห็นว่าวัดทั้ง 2 วัดเป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่วัดตั้งอยู่ รูปลักษณะของอาคารเป็นการนำสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์ตนมาเป็นต้นแบบในการสร้าง ผสมกับความเชื่อบางประการที่แฝงอยู่ในสิ่งก่อสร้าง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความพยายามที่จะแสดง“ตัวตน”ของชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในบริบทของคนพลัดถิ่น อันเป็นการประกาศพื้นที่ของความเป็นชาติพันธุ์ให้ชนต่างกลุ่มได้รับรู้ ซึ่งการแสดงตัวตนและการประกาศพื้นที่ของความเป็นชาติพันธุ์นั้นได้กระทำผ่านสิ่งที่เป็นลักษณะร่วมของแต่ละชาติพันธุ์ที่ไม่มีสิ่งที่เป็นเส้นกั้นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และชนชั้นนั้นคือ พระพุทธศาสนา ซึ่งจะทำให้เจ้าของพื้นที่หรือคนต่างชาติพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันได้รับรู้โดยปราศจากความรู้สึกที่ไม่ดีแต่อย่างใด

ในขณะที่เดียวกัน ศาสนสถานอันเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างจากคนในพื้นที่ ดังเช่น วัดนันทาราม(พม่า)และวัดท่าฟ้าใต้(ไทลื้อ) ได้สร้างความทรงจำร่วมเกี่ยวกับบริบทของชาติพันธุ์ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและได้สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและคนในพื้นที่ที่ศาสนสถานนั้นตั้งอยู่ในแง่ของการเป็น “จุดขาย”ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเช่นเดียวกับศาสนสถานที่มีตำนานเกี่ยวกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วย

2. **ทรัพยากรธรรมชาติ** เป็นสิ่งที่ปรากฏในพื้นที่ของอำเภอต่าง ๆ โดยทรัพยากรธรรมชาตินั้นอาจมีทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์หรือสิ่งอื่น ๆ ทั้งที่หากตัดบได้จากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งแม้ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ก็ได้รับการปรุงแต่งด้วยฝีมือมนุษย์เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ อาทิ วนอุทยานภูลังกา เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีทั้งป่า เขา และลำน้ำ ที่ล้วนแต่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ อีกทั้งมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก กรมป่าไม้จึงได้มีการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ แม่น้ำร่องช้าง เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญดุจเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวดอกคำใต้ในอดีต ซึ่งในปัจจุบันได้มีการพัฒนาแม่น้ำสายนี้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้คงสภาพเป็นแหล่งน้ำแห่งประวัติศาสตร์ หนองเล็งทราย แหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ที่มีความโดดเด่นทั้งในด้านกายภาพและชีวภาพ ดังจะเห็นได้ว่าหนองเล็งทรายและพื้นที่โดยรอบมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นที่รวมของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย ซึ่งผู้รับผิดชอบหลายฝ่ายได้พยายามรักษาสภาพเดิมไว้เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกแห่งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรธรรมชาติด้อยมีสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและเหตุปัจจัยต่าง ๆ มนุษย์ได้ใช้กลวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นคงสภาพเดิมหรือใกล้เคียงของเดิมให้มากที่สุด วิธีการหนึ่งก็คือ การใช้ตำนานหรือเรื่องเล่าเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ที่จะทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยนำความเชื่อของมนุษย์ในเรื่องสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติมาเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการให้คงสภาพ ไม่ว่าจะเป็นปรากฏการณ์แสงสว่างจากลูกแก้วบริเวณแท่นเทวดาหรือบ่อน้ำทิพย์บนวนอุทยานภูลังกา “ดอนแม่มาย”ที่หนองเล็งทราย ช้างป่า กางาเขียวที่อำเภอดอกคำใต้ ตลอดจนการปรากฏรูปพระพุทธรูปที่หน้าผาของผิงต้า ล้วนเป็นผลให้

ทรัพยากรธรรมชาติยังคงสภาพเดิมอยู่ได้ด้วยความที่มนุษย์เกิดความเกรงกลัวในอำนาจเหนือธรรมชาติ ในขณะเดียวกันในบางพื้นที่ได้มีการต่อยอดถึงความเคารพยำเกรงในอำนาจเหนือธรรมชาติด้วยการประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีสืบชะตาแม่น้ำร่องช้าง พิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ฝั่งตำ พิธีกรรมการเลี้ยงผีหนองเล็งทราย ฯลฯ

การรักษาสัญลักษณ์ของทรัพยากรธรรมชาติด้วยการใช้ตำนานและความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นตัวควบคุมความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ นอกจากจะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างถาวรและยั่งยืนแล้ว ยังช่วยในการสืบสานความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษอีกด้วย ในขณะเดียวกัน เมื่อทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์และสวยงามตามสภาพแล้ว ก็จะทำให้พื้นที่นั้นเป็นเมืองที่น่าอยู่และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยว อันจะสร้างรายได้สู่คนในชุมชนได้จำนวนมาก

3. พระพุทธรูป พระพุทธรูปเป็นวัตถุมงคลที่นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถืออย่างสูงสุดแล้ว ยังเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและบ้านเมืองในยุคสมัยต่าง ๆ อีกด้วย พระพุทธรูปที่ได้รับการคัดสรรจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านว่าเป็นอัตลักษณ์ของเมืองพะเยาหรือภูมามยาว ล้วนเป็นพระพุทธรูปที่รูปลักษณ์ขององค์พระมีพุทธลักษณะที่งดงาม มีประวัติความเป็นมาในการสร้างที่แตกต่างไปจากพระพุทธรูปองค์อื่น ๆ กล่าวคือ เชื่อว่ามนุษย์มิได้เป็นผู้สร้างโดยตรง หากแต่เป็นการสร้างโดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือเทวดาเป็นส่วนสำคัญในการสร้าง นอกจากนั้น พระพุทธรูปดังกล่าวยังมีลักษณะโดดเด่นและมีเหตุปาฏิหาริย์เกิดขึ้นกับองค์พระ อันได้แก่ พระเจ้าตนหลวงทุ่งเอี้ยงเมืองพะเยา เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนที่ใหญ่ที่สุดในดินแดนล้านนา ใช้เวลาในการก่อสร้างทั้งสิ้น 33 ปี พระเจ้านั่งดินเป็นพระประธานในวิหารของวัดที่มีได้ประทับบนฐานชุกชีตั้งเช่นพระประธานทั่วไป หากแต่ประทับบนพื้นดิน แม้ว่าพุทธศาสนิกชนจะร่วมใจกันสร้างฐานชุกชีแล้วอาราธนาพระเจ้านั่งดินขึ้นประทับบนฐานชุกชีอยู่หลายครั้ง แต่พระเจ้านั่งดินก็กลับลงมาประทับ ณ พื้นดินดังเดิมทุกครั้ง ส่วนพระเจ้าทองทิพย์ ได้รับการอาราธนาเพื่อหนี้ยสังครามแต่ไปไม่ถึงจุดหมายเพราะประสบปัญหาบางประการระหว่างการเดินทาง จึงต้องอัญเชิญลงประดิษฐาน ณ กอไผ่แห่งหนึ่ง เมื่อสงครามสงบ บ้านเมืองกลับสู่สภาวะปกติ ชาวบ้านได้จุดไฟเผาป่าไผ่เป็นบริเวณกว้าง หากแต่ไฟไม่ลามไปถึงกอไผ่ที่พระเจ้าทองทิพย์ประดิษฐานอยู่ เมื่อชาวบ้านไปสำรวจ จึงได้พบพระเจ้าทองทิพย์อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ทุกประการ

ด้วยพุทธลักษณะที่งดงาม ความเชื่อในตำนานเกี่ยวกับความเป็นมาและปาฏิหาริย์ของพระพุทธรูปที่เล่าสืบต่อกันมา ตลอดจนความศักดิ์สิทธิ์ที่ได้บันดาลความสำเร็จและความสมหวังให้แก่คนทั่วไป พุทธศาสนิกชนทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่จึงมีความเคารพศรัทธาพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์เป็นอย่างมาก โดยคนในพื้นที่จะร่วมกันจัดงานสักการบูชาพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ตามวาระโอกาสที่แต่ละวัดสืบทอดต่อกันมาเป็นประจำทุกปี ส่วนคนต่างพื้นที่ก็จะเดินทางมาชื่นชมความงามในพุทธลักษณะกับทั้งมาสักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล จึงอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองพะเยานั้น นอกจากจะ

เป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชนและเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในอดีตแล้วยังเป็นปัจจัยสำคัญในการกระตุ้นสถานะทางเศรษฐกิจของชุมชนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะของการท่องเที่ยวเพื่อทำบุญ หรือ“ทัวร์บุญ” ได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

4. **โบราณสถาน** โบราณสถานเป็นสถานที่ที่สำคัญและมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่จะทำให้ทราบถึงภูมิหลัง ความเป็นมา วิถีชีวิต ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำให้ทราบว่าภูมิภาคยาวหรือพะเยาเคยเป็นเมืองที่เจริญสูงสุดในดินแดนล้านนาและเป็นเมืองที่มีสภาพที่ตกต่ำที่สุดจนกลายเป็นเมืองร้างในช่วงเวลาหนึ่ง โบราณสถานที่ยังปรากฏในปัจจุบันเป็นสิ่งที่แสดงถึงอารยธรรมในอดีตได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานเวียงลอ หรือวัดติโลกอาราม ต่างมีซากอิฐโบราณที่ก่อขึ้นเป็นกำแพงเมือง วัง และวัดอยู่หลายแห่ง โดยโบราณสถานทั้ง 2 แห่งได้ปรากฏร่องรอยของวิหาร พระอุโบสถ และพระธาตุเป็นจำนวนมาก ย่อมเป็นหลักฐานยืนยันความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเมื่อใดก็ตามที่บ้านเมืองมีความสงบสุข เจริญรุ่งเรือง ผู้ปกครองบ้านเมือง รวมทั้งพสกนิกรก็มีจิตใจที่จะบำรุงและจรรโลงพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง จึงอาจกล่าวได้ว่าความเจริญของบ้านเมืองกับความเจริญทางพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น

อย่างไรก็ตาม โบราณสถานทั้ง 2 แห่งนอกจากจะมีซากโบราณสถาน ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีแล้ว โบราณสถานแต่ละแห่งยังมีสิ่งที่น่าสนใจที่เป็นเสมือนแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชม อันได้แก่ อนุสาวรีย์พญาลอ ผู้ปกครองเวียงลอ ตั้งอยู่ในโบราณสถานเวียงลอ เชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถบันดาลสิ่งที่ยากปรารถนาให้แก่บุคคลที่ไปบนบานได้ ส่วนความโดดเด่นที่น่าสนใจของวัดติโลกอารามนั้น ไม่เพียงแต่จะเป็นวัดที่ตั้งอยู่ใต้น้ำ และมีการค้นพบพระพุทธรูปหินทราย (หลวงพ่อดิลก) พระพุทธรูปประจำพระอุโบสถของวัดที่อยู่ใต้น้ำเท่านั้น ในวันสำคัญทางศาสนาจังหวัดพะเยายังได้จัดกิจกรรมเวียนเทียนทางน้ำรอบวัดติโลกอาราม อันเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในโลก สร้างความสนใจให้แก่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปอีกด้วย

ในปัจจุบันโบราณสถานทั้ง 2 แห่ง ได้รับการบูรณะและปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่ดีแต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์เดิมไว้อย่างครบถ้วน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ทราบถึงลักษณะทางกายภาพรวมทั้งประวัติความเป็นมาของสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนทั้งชาวบ้านได้เล่าเรื่องที่เป็นเกร็ดความรู้และความเชื่อที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ในโบราณสถาน ด้วยความสมบูรณ์ทั้งในแง่ของรูปลักษณ์ อีกทั้งเรื่องราวที่เป็นข้อเท็จจริงและความเชื่อ บุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ตามบทบาทและหน้าที่ด้านต่าง ๆ อันได้แก่

ก. เผยแพร่ความรู้ในสรรพวิชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตัวตนและเกิดความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษและความเป็นชาติ

ข. นำความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติไปเป็นเครื่องมือในการสร้างขวัญและกำลังใจ ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของบุคคล ตลอดจนเป็นศูนย์รวมใจของชุมชน

ค. เป็นแรงผลักดันให้พุทธศาสนิกชนมีความใกล้ชิดกับศาสนาด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

ง. ส่งเสริมการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจด้วยการกระจายรายได้ในชุมชนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลักษณะของ“การท่องเที่ยวเพื่อทำบุญ” หรือ “ท้าวบุญ”

5. **ผลิตผลของกลุ่มชน** ผลิตผลของกลุ่มชนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยสิ่งที่สร้างขึ้นดังกล่าวถือเป็นลักษณะเฉพาะที่เป็นจุดเด่นของกลุ่มชน อันได้แก่ วัฒนธรรมไทลื้อ เป็นภาพรวมของสัญลักษณ์ความเป็นไทลื้อในอำเภอเชียงคำที่กลุ่มชนไทลื้อยอมรับร่วมกันว่าเป็นของกลุ่มชน โดยวัฒนธรรมดังกล่าวนี้มี 2 ลักษณะคือ วัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ อันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์ อาทิ ภาษา (ภาษาพูดและภาษาเขียน) ความเชื่อ ฯลฯ และวัฒนธรรมที่มีการปรับเปลี่ยนจากวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับกาลเวลาและบริบททางสังคม เช่น อาหาร เครื่องแต่งกาย ฯลฯ อาหารที่ชาวไทลื้อบริโภคในปัจจุบัน แม้จะเป็นอาหารดั้งเดิมของชาวไทลื้อ แต่ก็มีปรับเปลี่ยนวัตถุดิบ(ส่วนผสมของอาหาร)และวิธีการทำบางอย่างให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน เช่น การใช้ น้ำปลาแทนเกลือ การใช้ผงชูรสเพื่อปรุงรส การเปลี่ยนหรือเพิ่มชนิดของผักโดยใช้ผักที่มีอยู่ในท้องถิ่น การใช้เตาแก๊สแทนเตาถ่าน ฯลฯ ส่วนเครื่องแต่งกายนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์และวิธีการผลิตที่มีลักษณะต่างไปจากเดิม อาทิ การใช้กระดุมพลาสติกหรือเลื่อมประดับเครื่องแต่งกาย การใช้สรีวิทยาศาสตร์หรือวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นสีย้อมผ้า ฯลฯ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมไทลื้อที่ปรากฏในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็วัฒนธรรมดั้งเดิมหรือเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ ล้วนมีคุณค่าในแง่ของการแสดงอัตลักษณ์หรือตัวตนของชาติพันธุ์“ไทลื้อ”ในฐานะที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่พลัดถิ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน กับทั้งเป็นกลวิธีการใช้วัฒนธรรมเพื่อแสดงอาณาเขตของพื้นที่ที่ชาวไทลื้อครอบครองจนเสมือนเป็นพื้นที่เฉพาะตน จนเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า อำเภอเชียงคำเป็นเมืองไทลื้อในประเทศไทย ในขณะเดียวกัน การที่ชาวไทลื้อได้แสดงออกซึ่งวัฒนธรรมของตน ก็เป็นการกระตุ้นเตือนความทรงจำของชาวไทลื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทลื้อรุ่นใหม่ให้ตระหนักและภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ตนเอง ซึ่งจะส่งผลให้ชาวไทลื้อพร้อมที่จะแสดงตัวตนเพื่อผดุงชาติพันธุ์และรักษาพื้นที่ไว้อย่างมั่นคง

นอกจากวัฒนธรรมไทลื้อจะเป็นผลิตผลของกลุ่มชนที่มีความโดดเด่นแล้ว ข้าวก่ำพะเยาก็เป็นผลิตผลของกลุ่มชนอีกอย่างหนึ่งที่ได้รับการเลือกสรรว่าเป็นอัตลักษณ์ของภูมิกายเช่นเดียวกัน แม้ว่าข้าวก่ำพะเยาจะเป็นข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่มีเปลือกค่อนข้างหนา หุงยาก และมีสีม่วงคล้ำจนเกือบดำ ไม่น่ารับประทาน และไม่เป็นที่นิยมแก่ผู้บริโภคเท่าใดนัก หากแต่เป็นพืชที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง มีสรรพคุณในการบำรุงร่างกาย ป้องกันและรักษาโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ และที่สำคัญคือ เกษตรกรจำนวนหนึ่งในอำเภอจุนได้พัฒนาและเพิ่มคุณค่าของข้าวก่ำพะเยาโดยใช้ภูมิปัญญาในการปลูกข้าวก่ำด้วยสารอินทรีย์ ซึ่งทำให้ผลผลิตปราศจากสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย ผู้ที่ห่วงใยในสุขภาพเป็นจำนวนมากจึงให้ความสนใจบริโภคข้าวก่ำ ข้าวก่ำพะเยาจึงกลายเป็นสินค้าส่งออกประเภทหนึ่งของจังหวัดพะเยาที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภค ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ข้าวก่ำพะเยาไม่เพียงแต่จะมีคุณค่าแก่ผู้บริโภคในฐานะที่เป็นอาหารสุขภาพแล้ว ยังมีคุณค่าแก่ผู้ผลิตในแง่ของการเพิ่มพูนรายได้และสร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดพะเยาในแง่ของผลผลิตที่เกิดจากภูมิปัญญาอีกด้วย

6. **วีรบุรุษ** วิถีการดำรงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง จะรอดพ้นไปได้ ไม่เพียงแต่จะขึ้นอยู่กับเวลา และโอกาสเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับบุคคลที่จะทำให้วิถีการดำรงผ่านพ้นไปได้ด้วยดีอีกด้วย จึงได้มีคำกล่าวที่กล่าวกันโดยทั่วไปว่า “สถานการณ์สร้างวีรบุรุษ” จึงอาจกล่าวได้ว่าวีรบุรุษเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อบ้านเมือง ภูมิภาคยาวซึ่งเคยเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีตที่ได้ผ่านวิถีการดำรงต่าง ๆ มากมายและมีบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย หากแต่วีรบุรุษที่อยู่ในความทรงจำของชาวพะเยาหรือภูมิภาคยาวอย่างโดดเด่นคือ เจ้าหลวงคำแดง กษัตริย์แห่งภูมิภาคยาว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเจ้าหลวงคำแดงเป็นกษัตริย์นักรบที่มีพระปรีชาสามารถและเชี่ยวชาญด้านการรบ จากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาทำให้ทราบว่าไม่ว่าจะเกิดศึกสงครามหรือมีอริราชศัตรูมารุกรานภูมิภาคยาวคราใด เจ้าหลวงคำแดงจะเป็นผู้นำกองทัพออกไปต่อสู้ทุกครั้ง โดยครั้งล่าสุดตามตำนานกล่าวว่าเจ้าหลวงคำแดงนำกองทัพมาตั้งค่ายเพื่อต่อสู้ข้าศึกอยู่ที่ชานเมืองภูมิภาคยาว ปัจจุบันคือ อำเภอแม่ใจ อันเป็นสถานที่สุดท้ายที่ประทับอยู่ก่อนที่พระองค์จะเข้าไปในถ้ำเชียงดาวและไม่กลับออกมาอีก แต่ถึงกระนั้นแม้ว่าตำนานจะกล่าวว่าเมื่อเจ้าหลวงคำแดงเข้าไปในถ้ำเชียงดาวแล้ว มิได้กลับออกมาอีกก็ตาม แต่ตำนานก็มีการบันทึกไว้ว่า ในคืนที่มีนิมิตอันดีจะมีลูกไฟลอยออกมาจากถ้ำดอยอ่างสรง(เชียงดาว) แล้วเคลื่อนไปทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นก็จะมียี่สิบเสียงคล้ายปืนใหญ่ดังขึ้นแล้วลูกไฟนั้นก็หายไป เชื่อกันว่าลูกไฟนั้นคือดวงวิญญาณของเจ้าหลวงคำแดงที่กลับมาเยี่ยมบ้านของพระองค์(คือเมืองพะเยา)

ด้วยความชื่นชมและศรัทธาในวีรกรรมของเจ้าหลวงคำแดงในฐานะ “ผู้กล้าในสนามรบ” ที่ได้ร่วมสู้รบกับทหารของพระองค์อย่างกล้าหาญ จนทำให้เมืองพะเยารอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นของชนชาติอื่น และอยู่อย่างสงบสุขตลอดมา ชาวอำเภอแม่ใจจึงได้ร่วมใจกันสร้างอนุสาวรีย์เจ้าหลวงคำแดงไว้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้สักการะและรำลึกถึงคุณูปการของพระองค์ที่มีต่อเมืองพะเยา โดยในปัจจุบันได้มีอนุสาวรีย์เจ้าหลวงคำแดงอยู่ในอำเภอแม่ใจถึง 3 แห่ง แห่งแรกอยู่ที่บ้านต้นผึ้ง ตำบลศรีถ้อย เชื่อกันว่าเป็นบริเวณที่เจ้าหลวงคำแดงตั้งกองทัพอยู่ แห่งที่สองอยู่ที่วัดโพธาราม และแห่งที่สามอยู่ที่หน้าที่ว่าอำเภอแม่ใจ ซึ่งอนุสาวรีย์เจ้าหลวงคำแดงทั้ง 3 แห่งได้จัดพิธีสักการะเจ้าหลวงคำแดงอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยชุมชนแต่ละแห่ง อันเป็นที่ตั้งของอนุสาวรีย์เจ้าหลวงคำแดง จะเป็นผู้กำหนดวันและเวลาในการจัดพิธีดังกล่าว

เจ้าหลวงคำแดงนับเป็นที่พึ่งและศูนย์รวมใจของชุมชน เมื่อใดที่ชาวพะเยาหรือคนในพื้นที่ใกล้เคียงประสบความเดือดร้อนหรือมีเหตุผิดปกติเกิดขึ้น มักจะเดินทางไปบนบานศาลกล่าวต่อพระองค์ โดยเชื่อว่าพระองค์จะช่วยเหลือโดยบันดาลสิ่งที่ปรารถนาให้แก่ผู้ที่มาบนบานศาลกล่าวนั้น ในขณะเดียวกัน การที่ชาวอำเภอแม่ใจจัดพิธีสักการะเจ้าหลวงคำแดงเป็นงานใหญ่ประจำปีนั้น ล้วนเป็นเสมือนการแสดงพลังของกลุ่มชนที่มีความจงรักภักดีต่อพระองค์และแสดงถึงความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชุมชน นอกจากนี้ตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาได้กล่าวถึงปรากฏการณ์ลูกไฟลอยออกมาจากถ้ำดอยอ่างสรง(เชียงดาว)ที่ชาวอำเภอแม่ใจเชื่อว่าเป็นการกลับมาดูแล เยี่ยมเยียนชาวพะเยาอันเป็นเมืองที่พระองค์เคยปกครองอยู่ ยังแสดงถึงความรัก ความห่วงใย และความผูกพันที่เจ้าหลวงคำแดงมีต่อบ้านเมืองและพสกนิกรของพระองค์ สิ่งนี้เป็นเสมือนการปรามผู้ที่คิดร้ายหรือไม่ประสงค์ดีต่อบ้านเมือง(พะเยา)ได้รับรู้ว่าพระองค์ยังคงดูแล ปกป้องคุ้มครองบ้านเมืองและพสกนิกรของพระองค์อยู่

จากการศึกษาวิเคราะห์สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์แห่งภูมิภาคยาวหรืออัตลักษณ์ของจังหวัดพะเยาที่ได้รับ การคัดเลือกจากกลุ่มบุคคลทั้งที่เป็นผู้นำชุมชนและชาวบ้านดังปรากฏในข้างต้น พบว่า “รูปลักษณ์” อันเป็น ลักษณะทางรูปธรรมของสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละอำเภอ “ความเชื่อ” อันเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งที่เป็น อัตลักษณ์ของแต่ละอำเภอ ซึ่งคนในอำเภอนั้น ๆ ต่างยอมรับและเห็นคล้อยตามกัน และ “ภูมิปัญญา” อัน เป็นความรู้และประสบการณ์ของบุคคลในชุมชน(อำเภอ)ที่นำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่ออัตลักษณ์ของ อำเภอตน ล้วนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในเชิงบวก กล่าวคือ รูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญา ต่าง เกี่ยวเนื่องและส่งเสริมกันเพื่อให้อัตลักษณ์ของอำเภอมีความโดดเด่น เช่น ตำนานพระธาตุ เป็นเรื่องราวที่เกิด จากความเชื่อที่เล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับการเสด็จจาริกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปยังสถานที่ต่าง ๆ เพื่อโปรดสัตว์ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จปรินิพพาน เมื่อเสด็จไป ณ ที่ใดก็จะประทานเส้นพระเกศาไว้ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชา จากนั้นเทพเทวดาก็จะนำเส้นพระเกศาไปเก็บรักษาไว้ในที่ปลอดภัย ต่อมาจึงจะมีการสร้างพระธาตุหรือพระเจดีย์เพื่อเป็นที่ประดิษฐานเส้นพระเกศานั้น และในวันสำคัญผู้คนที่ อาศัยอยู่ ณ บริเวณพระธาตุก็จะเห็นดวงแก้วสุกสว่างลอยออกจากพระธาตุนั้น ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ จะเห็น ได้ว่ามีทั้งรูปลักษณ์พระธาตุ ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุ และกระบวนการในการใช้ภูมิปัญญา เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุ โดยในแต่ละสิ่งจะเกี่ยวเนื่องกันอย่างประสมกลมกลืนเพื่อให้ผู้รับสารเกิด ความศรัทธาในองค์พระธาตุ แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งรูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญา มีอาจสรุปได้ว่าสิ่งใด เกิดขึ้นก่อนและสิ่งใดเกิดขึ้นภายหลัง ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่าในบางพื้นที่มีสิ่งที่เป็นรูปลักษณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อยู่แล้ว ชาวบ้านต้องการจะประชาสัมพันธ์ชุมชนเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง จึงใช้ภูมิปัญญาสร้าง เรื่องราวที่เกี่ยวกับสิ่งนั้นโดยผูกเรื่องเป็นตำนานและผนวกความเชื่อของคนในท้องถิ่นลงไปเพื่อให้เกิดความ น่าเชื่อถือ ในขณะที่บางพื้นที่มีตำนานที่แสดงถึงความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ก่อน ต่อมาจึงได้มีการสร้างสิ่งที่ ปรากฏในตำนานนั้นเป็นรูปลักษณ์ขึ้นเพื่อให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม แล้วผูกโยงเรื่องราวของรูปลักษณ์กับวิถี ชีวิตหรือความเชื่อของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะสร้างความสนใจให้แก่คนต่างถิ่นได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ว่าสิ่งใดจะ เกิดขึ้นก่อนหรือสิ่งใดจะเกิดขึ้นภายหลัง จุดประสงค์ที่คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมคือ ความต้องการที่จะให้สิ่งที่เขา สรรค์สร้างขึ้นนั้นเป็น “อัตลักษณ์ของท้องถิ่น” ที่นอกจากจะเป็นลักษณะเฉพาะของอำเภอที่พวกเขาอาศัยอยู่ แล้ว ยังมีคุณค่าและคุณประโยชน์ที่แฝงอยู่ในสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไปอีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

อัตลักษณ์แห่งภูมิภาคยาวหรือจังหวัดพะเยาทั้ง 9 อำเภออาจจัดแบ่งประเภทตามรูปลักษณ์ที่ ปรากฏ โดยเรียงลำดับตามจำนวนของแต่ละประเภทได้ 6 ประเภท คือ

1. ศาสนสถาน ได้แก่ พระธาตุหังส์หิน (อำเภอจุน) วัดนันทาราม (อำเภอเชียงคำ) วัดท่าฟ้าใต้ (อำเภอเชียงม่วน) พระธาตุจอมศีล (อำเภอดอกคำใต้) พระธาตุจอมไคร้ (อำเภอดอกคำใต้) พระธาตุดอย หยวก (อำเภอปง) พระธาตุภูขวาง (อำเภอภูพานยาว) พระธาตุดอยจุก(อำเภอภูพานยาว) พระธาตุปูปอ (อำเภอภูพานยาว) และพระธาตุจอมทอง (อำเภอเมืองพะเยา)

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ฝิ่งต้า (อำเภอเชียงม่วน) ไตโนเสาร์เชียงม่วน (อำเภอเชียงม่วน) แม่น้ำร่องช้าง (อำเภอดอกคำใต้) วนอุทยานภูลังกา (อำเภอปง) น้ำตกภูซาง (อำเภอภูซาง) หนองเล็งทราย (อำเภอแม่ใจ) และกว๊านพะเยา (อำเภอเมืองพะเยา)

3. พระพุทธรูป ได้แก่ พระเจ้านั่งดิน (อำเภอเชียงคำ) พระเจ้าทองทิพย์ (อำเภอแม่ใจ) และพระเจ้าตนหลวงทุ่งเอี้ยง (อำเภอเมืองพะเยา)

4. ผลิตผลของกลุ่มชน ได้แก่ ข้าวก่ำพะเยา (อำเภอจุน) และวัฒนธรรมทอ絲 (อำเภอเชียงคำ)

5. โบราณสถาน ได้แก่ โบราณสถานเวียงล่อ (อำเภอจุน) และวัดติโลกอาราม (อำเภอเมืองพะเยา)

6. วีรบุรุษ ได้แก่ เจ้าหลวงคำแดง (อำเภอแม่ใจ)

ผลจากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของอัตลักษณ์แห่งภูมามยาวจากความสัมพันธ์ของรูปลักษณ์ ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์แห่งภูมามยาวพบว่า บทบาทหน้าที่ของอัตลักษณ์แห่งภูมามยาวมีดังต่อไปนี้

1. สร้างความรู้และความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนหรือชาติพันธุ์เดียวกัน
2. เป็นภาพลักษณ์แห่งความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
3. เป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชน
4. เป็นที่พึ่งทางใจและเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมคนในชุมชน
5. เป็นเครื่องมือในการแสดงตัวตนและความเป็นเจ้าของพื้นที่
6. เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยว อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน

อภิปรายผล

ประเทศไทย เป็นประเทศหนึ่งที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งบางแห่งได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก (ธณศวร กุลศรี, 2559 : 2) เมือง “ภูมามยาว” หรือ “พยาว” ปัจจุบันคือ จังหวัดพะเยา เป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานกว่า 900 ปี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นเอกสารโบราณ จารึก และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ตลอดทั้งร่องรอยที่เป็นซากปรักหักพังของโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันเป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดี ได้แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมและความเจริญรุ่งเรืองของเมืองภูมามยาวในอดีตที่สะท้อนผ่านโบราณสถานและโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่พบในตัวเมืองพะเยาและบริเวณโดยรอบในรูปของจิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปะแขนงต่าง ๆ นับเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้คนทั่วไปสนใจและประสงค์จะเดินทางมาเที่ยวชมความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมโบราณที่ยังคงเหลืออยู่ในจังหวัดพะเยา

ความน่าสนใจของจังหวัดพะเยาหรือเมืองภูมามยาวในอดีตนั้น นอกจากจะอยู่ที่ความเป็นแหล่งอารยธรรมทางศิลปวัฒนธรรมแล้ว จังหวัดพะเยายังเหมาะที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เนื่องจากมีสภาพพื้นที่ที่เป็นเทือกเขาสูงตั้งเรียงรายสลับกับที่ราบบริเวณเชิงเขาและที่ราบลุ่ม อุดมไปด้วยป่าไม้

พืชพันธุ์และสัตว์ป่านานาชนิด หลากหลายด้วยแม่น้ำ ลำธารน้อยใหญ่ น้ำตกและถ้ำที่ปราศจากการตกแต่งด้วยฝีมือมนุษย์ นับเป็นทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติที่หาชมได้ยากในปัจจุบัน

จากการศึกษาอัตลักษณ์แห่งภูมิภาคยาวในครั้งนี้ พบว่า สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดพะเยาที่ชาวจังหวัดพะเยาในแต่ละอำเภอได้นำเสนอมากที่สุดโดยปรากฏในเกือบทุกอำเภอคือ สลุปเจดีย์ หรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า พระธาตุ ดังจะเห็นได้จากผู้นำชุมชนและชาวบ้านแต่ละอำเภอต่างมีความเห็นตรงกันว่า “พระธาตุ” เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนตน กับทั้งคำขวัญประจำอำเภอส่วนใหญ่ก็มีการกล่าวถึงพระธาตุ อันเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา (ยกเว้นคำขวัญของอำเภอแม่ใจและอำเภอเชียงคำที่มีได้กล่าวถึงพระธาตุ หากแต่กล่าวถึงสิ่งอื่นที่แสดงถึงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพระธาตุ) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากชาวจังหวัดพะเยาส่วนใหญ่ต่างเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความเคารพ เลื่อมใส และศรัทธาในพระพุทธศาสนา อันมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา กอปรกับตำนานการสร้างพระธาตุแต่ละองค์ได้กล่าวถึงที่ตั้งพระธาตุว่า เป็นสถานที่ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เคยเสด็จมาประทับและส่วนใหญ่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะประทานเส้นพระเกศาให้พุทธสาวกบรรจุไว้ในพระธาตุเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้สักการบูชา ด้วยตำนานแห่งความเชื่อในเรื่องดังกล่าวได้ทำให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ ยิ่งทวีความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระธาตุมากยิ่งขึ้น โดยเชื่อตามหลักคิดเมื่อครั้งพุทธกาลที่ว่า “สลุปเจดีย์(พระธาตุ)เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธรูป” (กรมศิลปากร, 2533: 5) หรือ “พระสลุปคือ พระพุทธรูป และพระพุทธรูปคือ พระสลุป” (สุวิภา จำปาวัลย์ และชีปะนะ ปิ่นเงิน, 2553: 52) ด้วยความเชื่อในหลักคิดดังกล่าวกับทั้งความเคารพเลื่อมใสในสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนจึงได้สร้างธรรมเนียมปฏิบัติต่อองค์พระธาตุสืบต่อกันมาในหลายรูปแบบจนกลายเป็นประเพณี ได้แก่ ประเพณีบูชาพระธาตุ ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ และประเพณีห่มผ้าพระธาตุ ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ได้แฝงความเชื่อบางประการที่ส่งผลทางจิตใจและวิถีปฏิบัติที่เป็นคุณแก่ผู้ปฏิบัติ และชุมชน อาทิ การสงฆ์น้ำพระธาตุและการห่มผ้าพระธาตุถือว่าเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ หากผู้ใดได้สงฆ์น้ำพระธาตุประจำปีเกิดของตน เชื่อว่าจะทำให้ชีวิตรุ่งเรือง รอดพ้นจากเภทภัยต่าง ๆ จะประสบแต่ความสุข ความเจริญ และสมปรารถนาในสิ่งที่อธิษฐานไว้ทุกประการ ความเชื่อดังกล่าวได้ทำให้คนในชุมชนอยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา มุ่งที่จะกระทำแต่ความดี คนในชุมชนจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรักใคร่สามัคคีกัน จากตำนานและความเชื่อที่เกี่ยวกับองค์พระธาตุที่ได้เล่าขานสืบต่อกันมาจึงทำให้พระธาตุหรือสลุปเจดีย์เป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชนและเป็นเสมือนสิ่งเชิดหน้าชูตาที่คนในชุมชนภาคภูมิใจที่จะยกย่องให้เป็นอัตลักษณ์แห่งชุมชนของตน

สิ่งที่ได้รับการเลือกสรรจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านว่าเป็นอัตลักษณ์แห่งชุมชนของตนที่มีจำนวนมากรองลงมาก็คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะสภาพภูมิประเทศของจังหวัดพะเยามีความอุดมสมบูรณ์และเพียบพร้อมไปด้วยเทือกเขาจำนวนมากที่ทอดยาวเรียงรายสลับซับซ้อนกัน อีกทั้งมีแม่น้ำลำธารหลายสายที่มีน้ำตลอดทั้งปี อันเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดน้ำตก ป่าไม้ พืชพันธุ์และสัตว์ป่านานาชนิด ตลอดจนถ้ำและทรัพยากรธรรมชาติในหลายรูปลักษณะทั้งตั้งตามตามธรรมชาติดังเช่น ผังด้า ที่อำเภอเชียงม่วน หนองเล็งทราย ที่อำเภอแม่ใจ ฯลฯ ซึ่งสภาพของทรัพยากรธรรมชาติส่วนใหญ่ นับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของ

จังหวัดพะเยาที่ยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะเป็นวนอุทยานภูลังกา ที่อำเภอปงกวีวนพะเยา ที่อำเภอเมืองพะเยา หรือน้ำตกภูซาง ที่อำเภอภูซาง ล้วนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวปีละเป็นจำนวนมาก เหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้สถานที่ดังกล่าวยังคงรักษาลักษณะดั้งเดิมที่เป็นธรรมชาติไว้ได้ อาจเนื่องมาจากสถานที่แต่ละแห่งมีตำนานหรือเรื่องเล่าที่เป็นความเชื่อที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติกับสถานที่แห่งนั้น โดยเป็นไปในลักษณะของการที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นผู้สร้างและหรือประทับ(สถิต)อยู่ตลอดจนมีส่วนเกี่ยวข้องกับอย่างใดอย่างหนึ่งกับสถานที่แห่งนั้น อีกทั้งสถานที่บางแห่งมีรูปลักษณะบางประการที่เป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ อาทิ แท่นเทวดา ที่วนอุทยานภูลังกา อำเภอปง กระจุกไคโนเสาร์ ที่อำเภอเชียงม่วน ฯลฯ ในขณะที่เดียวกัน ในแต่ละปีสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีการจัดพิธีกรรมบูชา เช่นสรวง สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ อันเป็นเสมือนการตอกย้ำความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่ปกป้องคุ้มครองสถานที่แห่งนั้น ดังเช่น พิธีเลี้ยงผีหนองเล็งทราย ที่อำเภอแม่ใจ พิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ฝิ่งต้า อำเภอเชียงม่วน พิธีสืบชะตาแม่น้ำร่องช้าง ที่อำเภอดอกคำใต้ ฯลฯ ความเชื่อและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานที่แต่ละแห่งล้วนทำให้ผู้ที่เดินทางไปสถานที่นั้นมีความเคารพยำเกรง และเกรงกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่กล้าที่จะทำลายหรือทำให้สถานที่แห่งนั้นได้รับความเสียหาย สภาพความเป็นธรรมชาติของสถานที่ จึงยังคงสภาพดั้งเดิมที่มีความงามตามธรรมชาติอยู่เป็นส่วนใหญ่ และกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพะเยาตราบจนถึงปัจจุบัน

ในขณะที่เดียวกัน ผลจากการเลือกสรรอัตลักษณ์แห่งภูกามยาว หรือจังหวัดพะเยายังพบว่า อัตลักษณ์ของอำเภอต่าง ๆ ที่มีจำนวนรองลงมาตามลำดับคือ พระพุทธรูป ผลิตผลของกลุ่มชน โบราณสถาน และวีรบุรุษ สิ่งดังกล่าวล้วนเป็นสิ่งที่แสดงถึงสัญลักษณ์ อันเป็นลักษณะเฉพาะที่มีความโดดเด่นในแต่ละอำเภอและคนในอำเภอนั้น ๆ ต่างมีความภาคภูมิใจในสิ่งที่เป็อัตลักษณ์ของอำเภอที่ตนอาศัยอยู่ ในขณะเดียวกัน สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ดังกล่าวได้แสดงบทบาทและหน้าที่ตามประเภทของสิ่งที่เป็อัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่น “วัฒนธรรมไทลื้อ” ที่อำเภอเชียงคำ ได้แสดงถึงวิถีชีวิตของชาวไทลื้อที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยวิถีชีวิตดังกล่าวมีทั้งวิถีชีวิตดั้งเดิมและวิถีชีวิตที่มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและกาลเวลา ซึ่งวิถีชีวิตของชาวไทลื้อที่พบในการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของมิ่งกมล หงสาวงค์ (2557) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ไทลื้อ: วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ สิ่งที่พบในการวิเคราะห์วัฒนธรรมไทลื้อที่อำเภอเชียงคำในครั้งนี้คือ วัฒนธรรมไทลื้อที่ปรากฏเป็นการแสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อในฐานะของคนพลัดถิ่นในประเทศไทยที่มีแนวคิดที่จะแสดงตัวตนหรืออาณาเขตที่ตั้งของกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไปเพื่อความมั่นคงของกลุ่มชาติพันธุ์ตน ในขณะเดียวกัน ก็ต้องการกระตุ้นเตือนสำนึกของเยาวชนไทลื้อให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งบทบาทและหน้าที่ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของมงคล พนมมิมิต (2551) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การดำรงอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การดำรงอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือมีองค์ประกอบ 3 ประการคือ ประการแรก การมีฐานคิดที่คำนึงถึงความมั่นคง ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน ประการที่สอง มี

กลไกของชุมชนที่ถือเป็นเสาหลักค้ำยันชุมชนอย่างเข้มข้น และประการที่สาม มีการสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อให้ชนในกลุ่มเห็นคุณค่าของการดำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ประการเป็นแนวคิดที่ทำให้อัตลักษณ์ของกลุ่มชนดำรงอยู่ได้ อันเป็นเสมือนบทบาทและหน้าที่ของอัตลักษณ์ที่พบในการวิจัยครั้งนี้จะทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อดำรงอยู่ในประเทศไทยได้อย่างเต็มภาคภูมิ

อัตลักษณ์แห่งภูมิกายาวดังกล่าวข้างต้น จึงนับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า ไม่เพียงแต่ทางด้านจิตใจเท่านั้น หากแต่ยังมีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้วยการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่มาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน และความอยู่ดี กินดีของคนในชุมชน เช่น การพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ การนำขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีของกลุ่มชนมาใช้เพื่อพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม และสร้างมูลค่าในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของเรณู เหมือนจันทร์เชย (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม ที่พบลักษณะการใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่จังหวัดนครปฐมใน 3 ลักษณะคือ การใช้ทุนวัฒนธรรมส่วนที่แฝงฝังอยู่ในกาย การใช้ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อยู่ในรูปวัตถุ และการใช้ทุนวัฒนธรรมส่วนที่อาศัยการสถาปนา

ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ในแต่ละอำเภอคือ สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละอำเภอ ซึ่งมีหลากหลายประเภทนั้น นอกจากจะมีรูปลักษณ์ที่เหมาะสมกับฐานานุกรมของอัตลักษณ์ อาทิ พระธาตุมีรูปลักษณ์ที่งดงาม สวยสง่า น่าเลื่อมใส ทรัพยากรธรรมชาติมีรูปลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นธรรมชาติโดยสมบูรณ์ ปราศจากการตกแต่งด้วยฝีมือมนุษย์ วัฒนธรรมไทลื้อเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากภูมิปัญญาของกลุ่มชนและสอดคล้องกับบริบททางสังคม ฯลฯ แล้ว สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ยังมีตำนาน อันเป็นเรื่องราวที่บ่งบอกถึงประวัติความเป็นมาและความเชื่อของคนในพื้นที่เป็นส่วนประกอบที่สำคัญด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์นั้นมีความน่าเชื่อถือ น่าศรัทธา น่าเคารพยำเกรง หรือเพื่อให้มีบทบาทและหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนต้องการ เช่น ใ้คนในพื้นที่ได้ตระหนักถึงความสำคัญและพร้อมที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป ใ้คนทั่วไปเกิดความสนใจและเดินทางมาชมสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน อันเป็นนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ใ้คนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกัน ฯลฯ การที่อัตลักษณ์ของชุมชนจะมีคุณค่าและน่าสนใจมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาในการสรรค์สร้างและเผยแพร่ตำนานหรือเรื่องเล่าที่จะนำมาเกี่ยวข้องกับรูปลักษณ์ของสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์นั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า รูปลักษณ์ ตำนานหรือเรื่องเล่าที่แสดงถึงความเชื่อของชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาในการสรรค์สร้างสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นที่จะช่วยเกื้อหนุนให้สิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนดังเช่นอัตลักษณ์แห่งภูมิกายาวมีคุณค่าในสายตาและความรู้สึกของชาวจังหวัดพะเยาและบุคคลทั่วไปตลอดไปตราบนานเท่านาน

ข้อเสนอแนะ

อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นตัวตนของสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้บุคคลทั่วไปได้ทราบถึงลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้น ๆ เพื่อเป็นการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ความโดดเด่นของจังหวัดต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป จึงควรที่จะมีการศึกษาถึงอัตลักษณ์ของจังหวัดทุกจังหวัด เพราะนอกจากจะเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นได้เกิดความภาคภูมิใจใน “สิ่ง” ที่มีในจังหวัดของตนแล้ว ยังเป็นการให้ความรู้และเชิญชวนให้คนต่างถิ่นได้มาท่องเที่ยวในจังหวัด อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในจังหวัดตามนโยบายของรัฐบาลในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก “อัตลักษณ์” มีลักษณะเป็นพลวัต ซึ่งจะแปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและบริบททางสังคม ดังนั้น เพื่อให้อัตลักษณ์ของจังหวัดที่จะศึกษามีความเป็นปัจจุบัน จึงควรจะทำการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ในทุก ๆ 5 ปี

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2533). **วิวัฒนาการพุทธสถานไทย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินตติ้ง กรุ๊ป.
- ธนิศวัล กุลศรี. (2559). “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์สิรินธร ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.” **Veridian E-Journal, Silpakorn University**. 9, 3(กันยายน-ธันวาคม 2559) : 1-16.
- พระครูปริยัติกิตติคุณ. (2546). **บทประเด็น่าสนใจในหอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดศรีโคมคำ**.
พะเยา : นครนิวส์การพิมพ์.
- มงคล พนมมิตร. (2551). “การดำรงอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มน้อยในภาคเหนือ.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มิ่งมกล หงซาวงศ์. (2557). “ไทลื้อ : วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม.” **วารสารศิลปกรรมศาสตร์
วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์**, 1, 2(กรกฎาคม-ธันวาคม 2557) : 1-20.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2558). “ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม”
Veridian E-Journal, Silpakorn University. 8, 2(พฤษภาคม-สิงหาคม 2558) :
231-247.
- สมัย สุทธิธรรม. (2541). **สารคดี ชุด ถิ่นทองของไทย**. พะเยา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

สุรพล ดำริห์กุล. (2542). **ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: มรดกไทย.

สุวิภา จำปาวัลย์ และซีปนะ ปิ่นเงิน. (2533). **การศึกษาพุทธสัญลักษณ์ล้านนา**. เชียงใหม่:
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.